

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 74 -

april-mei-juni 2012

Deze tekst werd aangevuld met een foto van de teruggevonden medaille
10 frank Rwanda president Kayibanda 1964

Vz.: Hoofd van president Kayibanda $\frac{3}{4}$ naar rechts.

Rondom: BANQUE · NATIONALE · DU · RWANDA · 1964 ·

Onder de hals getekend: CVD (Carlos Van Dionant).

Kz.: Het wapenschild van Rwanda met bovenaan een grote 10.

Links een vogel, het muntmeesterteken, en rechts een gehelmd hoofd van de aartsengel Michaël, het muntteken van Brussel. Rondom: DIX · FRANCS

Onder het wapenschild getekend: C.V.D (Carlos Van Dionant).

Koper 75 % nikkel 25 %, Ø 30 mm, 10,5 g, gladde rand, 6.000.000 ex., geslagen te Brussel.

Hutu, Tutsi en Twa

In Rwanda en Burundi leven drie etnieën samen: de Hutu (84 %, landbouwers), de Tutsi (15 %, veehouders), en de Twa (1 %, pygmeëën). Sinds eeuwen bestaan er de koninkrijken Rwanda en Burundi met Tutsi-koningen (mwami's) en de maatschappij werd gedomineerd door de Tutsi. De kolonialen, eerst de Duitsers en dan de Belgen, lieten deze maatschappijstructuur intact. Ze voerden hun voogdij uit via de Tutsi-chefs; "indirect bestuur" noemt men dat. Het land was verdeeld in chefferiën, en alleen Tutsi konden chef worden, benoemd door de mwami onder Belgische controle. Behalve bestuur hielden ze zich voornamelijk bezig met het innen van belastingen. De Tutsi bezaten het vee en de grond, de Hutu bewerkten die. De Tutsi leidden, de Hutu gehoorzaamden. In het onderwijs kregen de Tutsi-kinderen altijd een voorkeursbehandeling. Tot midden de jaren '50 was dat de situatie waarin iedereen zich schikte.

Schulman b.v.

numismatists Est. 1880

www.schulman.nl

“ Geld maakt niet gelukkig, munten wel ”

- Jacques Schulman

Brinklaan 84a - 1404 GM - Bussum - Geopend: dinsdag t/m vrijdag - Tel. 035 6916632 - Fax 035 6910878 - info@schulman.nl

Veranderingen

Vanaf midden de jaren '50 begonnen de zaken te veranderen in Rwanda. Na de Tweede Wereldoorlog was iedereen in Europa voor democratie en solidariteit met de armen en dit sloeg ook op Afrika over. De Hutu kregen onverwacht steun van de Belgische voogdij en van de kerk. Een aantal Hutu-kinderen kon toch les volgen in de missies en een kleine groep ervan drong door tot in de seminaries. Zo ontstond een Hutu-elite die geen vrede meer nam met de bestaande machtsverhoudingen. In 1955 werd een nieuwe gouverneur benoemd, de Belg Jean-Paul Harroy, met als opdracht Rwanda te moderniseren, ook al onder druk van de VN. België investeerde o.a. 1 miljard frank in het wegennet. In 1956 introduceerde Harroy algemeen kiesrecht voor adviesraden en de Hutu kregen ook het recht om vee te bezitten. De Zwitser André Perraudin werd bisschop en sprak zich openlijk uit voor de Hutu-emancipatie.

Gregoire Kayibanda

De Witte Paters trokken zich het lot aan van de jonge ambitieuze Gregoire Kayibanda (°1924), die zelfs mee mocht op studiereis naar België in 1950 waar hij veel religieuze en politieke leiders ontmoette. In 1955 werd hij hoofdredacteur van het missieblad Kinyamateka. Hij maakte er een politiek instrument van dat zijn volksgenoten uit hun slaap moest wekken. De oplage verhoogde in een jaar tijd van een paar 1000 naar 20.000.

Een groepje Hutu-intellectuelen waaronder Kayibanda schreef in 1957 een lange brief aan gouverneur Harroy die de emancipatie van de Hutu eiste, bekend als het Bahutu-manifest. Kayibanda ging opnieuw naar België waar hij stage liep bij de krant "Vers l'Avenir" te Namen en kreeg zelfs een baan in het Missiepaviljoen op Expo 58 te Brussel. De Tutsi begonnen ongerust te worden en de mwami begon

alles te saboteren wat op sociale hervormingen leek om de Tutsi-dominantie toch maar te behouden. In juli 1959 stierf mwami Mutare bij een behandeling in een ziekenhuis. Vele Tutsi geloofden dat hij vermoord werd door zijn Belgische arts. Op de begrafenis werd onverwacht, zonder medeweten van de Belgen, door de Tutsi een nieuwe mwami aangeduid: de 24-jarige Kigeli V. Van toen af werd het permanent onrustig. Kayibanda stichtte de politieke partij PARMEHUTU (Parti du Mouvement de l'Emancipation des Hutu).

In november 1959 explodeerde de situatie: vele hutten van Tutsi werden afgebrand, honderden werden vermoord en duizenden sloegen op de vlucht. Harroy kondigde de noodtoestand af en de Congolese Force Publique werd ter hulp geroepen om de orde te herstellen, onder leiding van de Belgische kolonel Guy Logiest. Harroy vroeg Logiest te blijven als "Résident Spécial". Logiest verving een groot aantal Tutsi-chefs door Hutu zonder overleg met de mwami. Hij zette zich in voor de Hutu-emancipatie en koos partij voor Kayibanda. De Tutsi-partijen en de mwami zochten dan maar hun steun bij de VN en profileerden zich als nationalist en anti-kolonialen. Op vraag van de Belgische regering organiseerde Logiest ook gemeenteraadsverkiezingen, die door de

Tutsi geboycot werden, en waarbij de Hutu dan een overweldigende meerderheid haalden. Rwanda kreeg een voorlopige regering met als eerste minister Kayibanda: de Hutu waren aan de macht. Rwanda kreeg ook een eigen leger, volledig bestaande uit Hutu. De Tutsi bespeelden de VN en die probeerden een verzoening te regelen maar zonder resultaat.

Tijdens een grote bijeenkomst op 28 januari 1961 te Gitarama riep Kayibanda de republiek uit en de afschaffing van de monarchie. Dat was een halve staatsgreep, maar de Belgen lieten begaan. Kigeli V, die op bezoek was in Kinshasa om Dag Hammarskjöld (secretaris-generaal van de VN) te ontmoeten, liet men weten dat hij niet meer welkom was. De VN reageerde furieus. Logiest organiseerde ook parlementsverkiezingen in september 1961 onder VN-toezicht, die de Hutu ook wonnen. De Tutsi, die toen wel meededen, haalden maar 17 % van de stemmen wat ongeveer overeenkwam met hun bevolkingspercentage. Het geweld laaide weer op. Het aantal Tutsi-vluchtelingen groeide gestaag en werd ondergebracht in kampen. De Hutu noemden de Tutsi “kakerlakken”.

Kayibanda president

Op 1 juli 1962 werd Rwanda onafhankelijk als republiek en het parlement koos Kayibanda als president. Tijdens zijn toespraak zong hij de lof van Guy Logiest. Logiest werd de eerste Belgische ambassadeur. Kayibanda legde quota op voor alle niveaus van de maatschappij voor deelname van Hutu. Dat zette veel kwaad bloed bij de Tutsi. De Hutu-emanipatie was duidelijk te ver gegaan. De onderdrukking van de Tutsi was enorm, wat een zware hypotheek op de toekomst legde. Regelmatig waren er invallen van Tutsi-legertjes vanuit Congo, Burundi of Uganda.

Er heerste ook na-ijver onder de Hutu. Kayibanda was een Hutu uit het zuiden van het land en omringde zich voornamelijk met politici uit het zuiden, wat hem kwalijk genomen werd. In 1973 werd Kayibanda afgezet in een militaire staatsgreep door zijn minister van Defensie Juvénal Habyarimana, een Hutu uit het noorden. Kayibanda werd ter dood veroordeeld maar kreeg gratie. Hij werd in de gevangenis geworpen waar men hem liet creperen van de honger in 1976.

De Hutu-republiek ging ten onder in een zee van bloed en waanzin tijdens de genocide in 1994 met 800.000 doden. De Tutsi-president Paul Kagame kwam aan de macht. Deze slaagde erin de corruptie terug te dringen en de economie terug op zijn poten te zetten. Vandaag gaat het vrij goed in Rwanda al is de democratie nog niet wat het zou moeten zijn. Nu worden 80 % van de belangrijke posities bekleed door Tutsi.

Guy Logiest mocht dat niet meer meemaken want hij overleed in 1993. Mwami Kigeli V (°1935) leeft nog en woont vandaag in Washington.

Ontwerpen, proefslagen en muntslag

Het is gebruikelijk dat elke nieuwe natie kort na de onafhankelijkheid een nieuwe muntenreeks uitbrengt. Zo besliste ook in 1962 het Rwandese Ministerie van Financiën en Buitenlandse handel om over te gaan tot de invoering van een nieuw muntsysteem met munten van 1 Fr, 5 Fr en 10 Fr. Vermits de Koninklijke Munt van België goede contacten onderhouden had met de autoriteiten van Rwanda heeft men toen vanuit Kigali gevraagd een offerte te maken voor deze drie munten. Na ontvangst en studie hiervan toonde men verdere interesse, hetgeen leidde tot een volgende stap, zijnde het ontwerp van de voor- en keerzijde van de munten. Voor deze ontwerpen werd beroep gedaan op drie medailleurs, namelijk Oscar De Clercq, Raf Mailleux en Carlos van Dionant. Er werd gekozen voor het ontwerp van Carlos van Dionant, die belast werd met het maken van bas-reliëfs van zijn ontwerp.

De ontwerptekening van Carlos Van Dionant (foto Koninklijke Munt)

Uiteindelijk heeft dit alles geleid tot de officiële bestelling van 14 april 1964. De bestelling omvatte 3 miljoen 1 Fr stukken in koper-nikkel (Cu75 Ni25) met gladde rand, 4 miljoen 5 Fr stukken in brons (Cu95 Sn3 Zn2) met kartelrand en tenslotte 6 miljoen 10 Fr stukken in koper-nikkel (Cu75 Ni25) met gladde rand. De prijs die de Koninklijke Munt hiervoor aan Rwanda heeft gevraagd was 0,35 Bfr voor de 1 Fr stukken, 0,50 Bfr voor de 5 Fr stukken en 0,75 Bfr voor de 10 Fr stukken, transport- en verzekeringskosten niet inbegrepen.

5 Fr brons en 1 Fr koper-nikkel 1965

Ter gelegenheid van deze muntslag is op 1 juni 1964 in de gebouwen van de Koninklijke Munt, toen nog gevestigd te Sint-Gillis Brussel, een receptie met voorstelling van deze muntslag georganiseerd in aanwezigheid van de ambassadeur van Rwanda M. Munyaneza en onze minister van Financiën A. Dequae. Op deze plechtigheid zijn drie verguld zilveren medailles overhandigd aan de ambassadeur van Rwanda als aandenken aan deze muntslag.

Zilveren herdenkingsmedaille Ø 45mm geslagen op 1 juni 1964 te Brussel

Op de voorzijde in het midden: een handdruk;
Op de keerzijde rondom: ★ ★ ★ LA MONNAIE DE BRUXELLES FRAPPE LES
MONNAIES DE LA REPUBLIQUE RWANDAISE; in het centrum: 1 JUIN 1964.

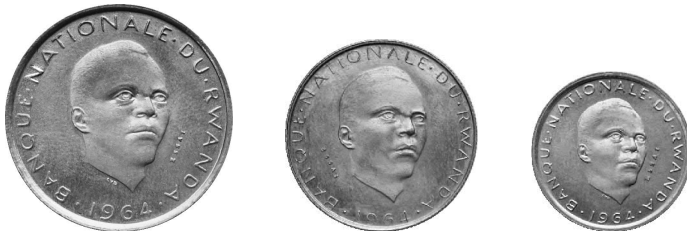
Een van deze medailles was bestemd voor de president van Rwanda, de tweede voor de minister van Financiën van Rwanda en de derde voor de ambassadeur van Rwanda. Ook zou een vierde verguld zilveren medaille nog overhandigd zijn aan onze minister van Financiën. Soortgelijke medailles in zilver zijn ook gegeven aan enkele aanwezige personaliteiten.

*De eerste muntslag op 1 juni 1964, op de voorgrond minister A. Dequae, daarachter de ambassadeur van Rwanda M. Munyaneza en achteraan Carlos Van Dionant.
(foto Koninklijke Munt)*

Het spreekt voor zich dat ter gelegenheid van deze muntslag ook proefslagen zijn aangemunt. In het betreffende dossier in de Koninklijke Munt staat vermeld dat de Banque Nationale du Rwanda op 23 juni 1964 een bestelling heeft geplaatst van 4 series van de 3 munten in goud en 20 series van de 3 munten in zilver om te geven aan geïnteresseerde autoriteiten. De goudstukken hebben een gehalte van 900 ‰ met een totale massa van 143 g verkocht aan Rwanda aan 100 Bfr/g. De zilverstukken hebben een gehalte van 950 ‰ met een totale massa van 432 g verkocht aan 6 Bfr/g. Deze proefslagen zijn geleverd aan de ambassadeur van Rwanda te Brussel op 21 september 1964. Een tweede reeks proefslagen werd aangekondigd op 16 juli 1964 door de muntmeester R. Vogeeler in zijn schrijven aan de ambassadeur van Rwanda te Brussel. Er zullen 25 proefslagen worden geleverd van elke munt. Deze proefslagen zijn uit hetzelfde metaal vervaardigd als de circulatiemunten maar bevatten op de voorzijde het woord “essai” in reliëf aangebracht. De rand is identiek zoals bij de circulatiemunten. In dit schrijven vermeldt de muntmeester ook dat het gebruikelijk is proefslagen te produceren in andere metalen dan deze van de legale munten. Zo worden ook 10 proefslagen geleverd van de 3 types, namelijk in koper-nikkel voor de stukken van 5 Fr en in brons voor de stukken van 10 Fr en 1 Fr, allen voorzien van het woord “essai” in reliëf op de voorzijde.

Geresumeerd (met zeer weinig details) zijn dus volgende proefslagen aangemunt:
 1 Fr goud, 1 Fr zilver, 1 Fr koper-nikkel met essai rechts op de voorzijde en 1 Fr brons met essai rechts op de voorzijde.
 5 Fr goud, 5 Fr zilver, 5 Fr koper-nikkel met essai links op voorzijde en 5 Fr brons met essai links op voorzijde.
 10 Fr goud, 10 Fr zilver, 10 Fr koper-nikkel met essai rechts op voorzijde en 10 Fr brons met essai rechts op voorzijde.

Proefslagen 1964 van 10 Fr (essai rechts), 5 Fr (essai links) en 1 Fr (essai rechts)

Daarenboven zijn nog volgende proefslagen gekend in privaat bezit waarover in het betreffende dossier in de Koninklijke Munt niets is te vinden:

- 5 Fr koper-nikkel met essai in reliëf rechts op de voorzijde en met kartelrand.
- 10 Fr in aluminium met kartelrand.
- 10 Fr in aluminium met gladde rand.

Voor deze twee laatste proefslagen is een identieke muntplaat gebruikt als voor de 10 Fr 1965 van Congo. Alle proefslagen vermeld in dit artikel dragen het jaartal 1964.

Transport van de munten naar Rwanda

Reeds op 13 mei 1964, dus nog voor de eerste munt is geslagen, werd een eerste transport geregeld door Agence Maritime International om op 19 juni 1964 met een vrachtschip vanuit Antwerpen een lading van 1800 kisten met een totaal van 90 ton te transporteren naar Kigali via Mombasa. Dit transport is echter niet doorgegaan. De verschepping van netto 96 ton munten is verdeeld over 4 transporten:

Op 2 juli 1964: 2,5 miljoen 5 Fr met het vrachtschip SS/STEENSTRAETE

Op 16 juli 1964: 1,5 miljoen 5 Fr en 2,5 miljoen 10 Fr met SS/USAMBARA

Op 30 juli 1964: 1,5 miljoen 10 Fr en 1,5 miljoen 1 Fr met SS/MOKOTO

Op 13 augustus 1964: 2 miljoen 10 Fr en 1,5 miljoen 1 Fr met SS/KALAHARI

Tweede muntslag

In het voorjaar van 1965 is er van de Banque Nationale du Rwanda een vraag voor een bijkomende muntslag met jaartal 1965 van 4,5 miljoen 5 Fr stukken en 3 miljoen 1 Fr stukken. De vraagprijs is 0,40 Bfr voor het 1 Fr stuk en 0,62 Bfr voor het 5 Fr stuk telkens zonder transport en verzekering. Er is wel voorzien dat bij deze muntslag de munten in cartouches verpakt zijn van 50 stuks met een meerprijs van 0,02 Bfr per cartouche. Voor deze muntslag is bij de firma Usines à Cuivre et à Zinc de Liège op 9 september een bestelling geplaatst van 13,5 ton muntplaatjes van 3 g in koper-nikkel en 18 ton muntplaatjes van 6 g in brons. De muntslag en het transport gebeurden op dezelfde wijze als voor de eerste muntslag zonder problemen.

Andere munten niet geslagen door de Koninklijke munt van België

In de Koninklijke Munt te Brussel zijn na 1965 geen munten meer vervaardigd voor Rwanda. In oktober 1976 is er nog een offerte gemaakt voor een nieuwe muntenreeks van 1 Fr, 5 Fr, 20 Fr en 50 Fr, doch zonder resultaat. Andere munthuizen voerden deze muntslag uit.

100 frank 1965, Ø 33 mm 30 g, Au 90 % Cu 10 %, Argor Zwitserland

In 1965 werden gouden herdenkingsmunten uitgegeven van 100, 50, 25 en 10 frank met het hoofd van president Kayibanda in een beperkte oplage. Waarschijnlijk wilden ze niet achterblijven tegenover Congo en Burundi die ondertussen ook al gouden munten uitgegeven hadden met het hoofd van de president op. Merk op dat hier als datum van de onafhankelijkheid 1961 opgegeven wordt, het jaar dat Kayibanda de republiek uitriep, en niet de officiële onafhankelijk die er maar in 1962 kwam.

200 frank zilver 1972, 10de verjaardag van de onafhankelijkheid,
Ø 32 mm 18,2 g, Ag 80 % Cu 20 %, Royal Mint Londen

Dit is een F.A.O.-munt (Food and Agriculture Organization, een onderdeel van de VN) die werd uitgegeven ter gelegenheid van 10 jaar onafhankelijkheid. De keerzijde toont een man die koffiebossen aan het plukken is. Koffie is het belangrijkste exportproduct van Rwanda.

De voorzijde toont rechts een blanke die symbolisch de onafhankelijkheid geeft aan de linkse zwarte persoon. We hebben nergens een beschrijving gevonden van wie deze personen zijn. Vragen aan de Nationale Bank van Rwanda en aan de Royal Mint te Londen bleven onbeantwoord. De persoon links is duidelijk president Kayibanda, maar wie is de rechtse persoon? Mogelijk is dat kolonel Guy Logiest ofwel gouverneur Jean-Paul Harroy, beide Belgen. Dat deze een VN-persoon zou zijn is weinig waarschijnlijk daar Kayibanda niet bepaald opschoot met de VN.

Bibliografie

Martin Meredith, *The State of Africa, a history of 50 years of independence*, London - New York - Sydney - Toronto, 2006.

Bart Govaert, *Le Rwanda et le Colonel*, TV documentaire.

Archief van de Koninklijke Munt van België, 623/21

Antoine Bruylandt en Leopold Verbist